

"תלמידים מאתגרים" – מתסכול להתמודדות

רבקה אלקובי דוקטורנטית בחינוך ופסיכולוגיה, מנחה ומפתחת תוכן פסג"ה אשדוד, יזמית ומיסדת B-Friend.

"עמדתי בחוסר אונים מול הכיתה. אני חושבת שאפילו הסמקתי מעט. והתלמיד עשה את עצמו כאילו אני אוויר. ביקשתי ממנו לצאת מהכיתה. הוא לא שם לב לדברי והמשיך להציק לחבריו מסביב. ביקשתי שוב, אין קול ואין קשב. הרמתי את קולי, התחלתי לצעוק... התקדמתי אליו, הנחתי את ידי על כתפו, והוא רק הזיז אותה כאילו הייתה זבוב טורדני. והמשיך בפעולותיו שערערו לי את כל השיעור. האם כך הוא היה מתנהג גם אצל מורים ותיקים, מנוסים?"

תלמידים מאתגרים מהווים חלק בלתי נפרד מהמארג הכיתתי בבתי הספר. הם יוצרים קושי לעבור כל מורה ואף למורה מנוסה. אך ההתמודדות מולם, בעבור המורה החדש הם עלולה להיות הרת אסון.

תלמידים מאתגרים וקשיי המורה החדש

תלמידים מאתגרים יכולים להיות מאובחנים באבחונים שונים, אולם התנהגותם המאתגרת מתאפיינת בחוסר ציות, בפגיעה עצמית, בהתקפי זעם, בכבי מופרז ובפגיעה ברכוש (עציוני-הופנברטל, 2014) הוא עשוי להיות מאופיין באחת הקטיגוריות הבאות: קשיי התנהגות קשים; קשיי התפתחות נרחבים, כמו, ליקוי שפתי או סרבול מוטורי; וצרכים ייחודיים עקב חוסר בשלות או מאורע קשה, כמו פטירה של בן משפחה. ילדים אלו מפגינים התנהגות אשר עשויה להקשות על ניהול הכיתה. הם עלולים להתקשות למצוא חברים, ולהציק במהלך הניסיונות להתחבר; עשויים לבכות על כל תסכול קטן או להתקשות לוותר.

השנים הראשונות בהם מורה משמש בתפקידו בבית הספר הן שנים מאתגרות ומשמעותיות בעבור המשך תפקידו המקצועי בבית הספר. הכניסה להוראה מעמידה את המורה מול אתגרים רבים ומעמידה אותו מול המורכבות של מקצוע ההוראה. הוא נחשף ללחצים המופעלים מההורים ומהתלמידים, לאתגרים מול חברי הצוות, להתמודדות עם יישום הידע שרכש בשנות ההכשרה. השנים הראשונות הן הקובעות את המשך הקריירה המקצועית של המורה כמורה (שפירא-לשצ'ינסקי, בן עוליאל, שכטר וקליין, 2019).

אחת ההתמודדויות הקשות של כל מורה היא ההתייחסות לתלמידים מאתגרים, התמודדות זו קשה עשרת מונים אצל מורים חדשים. אכן, אחת הסיבות לעזיבת מורים חדשים את בית הספר, היא התנהגות שלילית של תלמידים (שפירא-לשצ'ינסקי, בן עוליאל, שכטר וקליין, 2019).

איך המורה החדש יכול להתמודד עם תלמידים מאתגרים?

אחד מהכלים להתמודדות עם תלמיד מאתגר הוא הקניית כישורי חיים. זהו אחד ההתערבויות אשר מטרתן לשנות דרכי חשיבה, ויסות רגשי, מוטיבציה, והתנהגות. ההנחה היא שהקניית מיומנויות להתנהלות נכונה ומתאמת למצב היא מטרה אפשרית למימוש עם תלמידים מאתגרים כבר בגיל צעיר. חשוב שהתוכניות תהיינה מותאמות לגיל התלמיד ולרמת ההבנה השכלית. אפשר להסתמך על טכניקות של עיבוד מידע, פרשנות, חשיבה על דרכי פעולה שונות, הקניית ידע משמעותי וכדומה. בנוסף, ההתערבויות צריכות להתחשב במאפיינים הסביבתיים שמשפיעים על הילד (בוקובה, 2013).

כלי נוסף להתמודדות עם תלמידים מאתגרים הוא תקשורת עם ההורים והבסיס לה הוא יצירת אמון (אורן, 2011). פתיחת השותפות עם ההורים מתבצעת בדיאלוג שמטרתו, העברת מידע ליצירת מודעות לקושי; הכרה בבעיה וניסיון להבינה; החלטה משותפת על תהליך הטיפול (אורן, 2011).

פרקטיקות להתמודדות עם התלמיד המאתגר

- רכישת ידע על הקושי עמו מאובחן התלמיד. בקשת סיוע ממומחה בתחום, ויצירת קשר רצוף עמו.
- פיתוח תכנית אישית המותאמת להתנהגות התלמיד. התכנית תיישם גם חיזוקים.
- הכלה של הסיטואציה וסובלנות כלפיה.
- שימוש בסדנאות סטאז'
- ייצור והבניית תחושת מסוגלות מול האתגרים שהתלמיד המאתגר מייצר.
- תיקוף/שיקוף הקושי והרגשות של התלמיד.
- תיווך חברתי מול התלמיד.

סיכום

תלמיד מאתגר הוא תלמיד שהתנהגותו יוצאת דופן מבחינת חוסר ציות, פגיעה עצמית והתקפי זעם. מורה חדש אשר מתחיל לבסס את מקצועיותו, מתקשה יותר ממורה וותיק להתמודד מול המכשולים והאתגרים שנוצרים בעקבות התנהגות התלמיד המאתגר. היוועצות, בניית תכנית אישית וחיזוק תחושת המסוגלות העצמית של המורה עשויים להוות כלים משמעותיים בהצלחת המורה בעמידה מול אתגרים אלו.

ביבליוגרפיה

אורן, ד' (2011). **ילד מאתגר – גננת – הורים. על הילד המאתגר בגן הילדים והתמודדותה של הגננת.** כנס גננות מחוזי, "התשמע קולי" ילד/ה, הורה, מחנכת - אתגרי השעה בגן הילדים.

בוקובה, ג' (2013). **הידע הקיים על תכניות מניעה וטיפול יעילות ומועילות בבעיות של התנהגות מפריעה אצל תלמידים במערכת החינוך.** סקירה מוזמנת כחומר רקע לעבודת צוות המומחים

לנושא התערבויות טיפוליות בילדים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות, היוזמה למחקר יישומי בחינוך.

עציוני-הופנברטל, מ' (2014). הילד המאתגר והשתלבותו בגן הילדים. **תוקרים @ הגיל הרך**, 2, עמ' 95-69.

שפירא-לשצ'ניסקי, א', בן עוליאל, פ', שכטר, ח' וקליין, י' (2019). **שימור מורים חדשים במערכת החינוך: פיתוח מדד לבחינת התרבות האקולוגית הבית ספרית לשימור מורים**. דוח מסכם מדעי, המוגש ללשכת המדען הראשי.